
UDK 808.62-48
Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno 01.10.1999.

Đurđa Škavić
Akademija dramske umjetnosti, Zagreb
Hrvatska

Gordana Varošaneć-Škarić
Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

NEKE OSOBITOSTI HRVATSKOGA NAGLASNOG SUSTAVA

SAŽETAK

Hrvatskome je novoštokavskom naglasnom sustavu uporište u ikavskim zapadnoštokavskim govorima, s neospornim utjecajima čakavskog i kajkavskog naglasnog sustava. Kako je naglasni sustav onaj jezični sloj koji je najmanje sklon promjeni, hrvatsko je novoštokavsko naglašavanje očuvalo svoje naglasne osobitosti i po njima se razlikuje od ostalih novoštokavskih idioma. Tim osobitostima pripadaju i ovi naglasni uzorci: u imenica Amerikānka ~ Amerikānka, jelōvnik ~ jēđōvnik; u glagola izgorjeti, izgorim ~ izgorjeti, izgorim, pozdrāvljati ~ pōzdravljati, itd. Iako ih nalazimo zabilježene i u naših starih jezikoslovaca (npr. Antun Mažuranić), a čuva ih i današnja uporabna norma, kodificirana se norma pri njihovu verificiranju još uvijek koleba. No njihova trajna uporaba dokazuje da su upravo oni dio hrvatskog naglasnog sustava, koji po njima potvrđuje svoju samosvojnost.

Ključne riječi: naglasni sustav, akcentuacija, hrvatski jezik

---

1. UVOD

Hrvatski je naglasni sustav vrlo složen sustav, a supostojanje dvaju ili čak triju naglasaka na jednoj riječi, tzv. dubleta ili tripleta, dodatno ga opterećuje. Skloni smo različito naglašavanje pojedinih riječi, pa i čitavih skupina, pripisati osobitostima, tj. razlikama između kodificirane i uporabne norme. Pritom se podrazumijeva da su oba naglašavanja svojstvena hrvatskom novoštokavskom naglasnom sustavu. Međutim, taj se raskorak između kodificirane norme, koja se još uvijek oslanja na Vuk-Daničićev naglasni sustav, i uporabne norme u posljednje vrijeme temeljito preispituje, jer velike i brojne razlike potvrđuju da se ne radi samo o različitostima unutar jednog idioma.

Na žalost, rezultati su tih istraživanja, koja kodificiraju stabiliziranu hrvatsku uporabnu naglasnu normu, razasuta po stručnim časopisima, periodicima itd. U gramatike i rječnike teže prodiru, a ako i prodru, svrstani su kao dublete na drugom mjestu, tzv. drugi naglasni lik, što i upućenije navodi na zaključak da su naglašene riječi poredane po vrijednosnom kriteriju.

2. STALNOST HRVATSKE UPORABNE NORME

2.1. Građa i govoritelji

No, budući da je naglasni sustav onaj jezični sloj koji je najmanje sklon promjeni, dovoljno je pogledati stare hrvatske priručnike, uglavnom prije Vuka i Daničića, primjerice *Slovniciu Hrvatsku* (Mažuranić, 1859), i poslušati današnje govoritelje kako bi se ustanovilo koje je naglašavanje stalno. Konzultirani su rječnici Broza i Ivekovića (1901), Benešića (1949), Dayrea, Deanovića i Maixnera (1960), Skoka (1971); gramatike (primjerice: Babić, 1986) i, osim studenata fonetike II. i III. godine na Filozofskom fakultetu i studenata glume na Akademiji dramske umjetnosti (N = 82), i glumci i spikeri (N = 6), tzv. dobri štokavci, dakle osobe koje su i educirane u dobrom i pravilnom govorenju (Škarić i sur., 1987). Najobavjesniji su rezultati o stalnosti hrvatske uporabne naglasne norme dobiveni u radu s glumcima, koji prihvate kodificiran naglasak pojedine riječi za potrebe predstave, ali se ponovno, na čitaćim pokusima za sljedeću predstavu, spontano vraćaju svojem polaznom naglašavanju.

2.2. Verifikacijom do kodifikacije

Pri usporedbi zabilježenih naglasaka u rječnicima i onih koje ostvaruju ispitanici, pojavljuju se dva suprotstavljena naglasna sustava, jer se ispitanici opredjeljuju za dubletu na drugom mjestu ili ostvaruju naglasak koji rječnici ne bilježe, a donose ih hrvatski priručnici prije Vuka, ili im nalazimo potvrde u opisima zapadnonovoštokavskih govora ili im je uporište u kajkavskim i čakavskim govorima.

I tu se potvrđuje pretpostavka da su mnoge naglasne dvojnosti, prikazane kao dublete na drugom mjestu u općem novoštokavskom naglasnom standardu, zapravo svojstvene samo hrvatskom naglasnom sustavu.

Izdvojiti ćemo neke skupine riječi čiji su naglasci najočitiji pokazatelji da se ne radi o pojedinačnim promjenama, s napomenom da je o njima pisano i prije ovoga rada, ali do sada uglavnom kao o jednoj od dviju naglasnih mogućnosti, iako većinskoj, kojoj pri kolebanju valja dati prednost. Naša su istraživanja, međutim, pokazala da su u hrvatskoj naglasnoj uporabnoj normi oni na prvom mjestu, pa bi tako trebalo biti i u kodificiranoj. Ispitali smo ukupno 87 naglasnih uzoraka u po dva naglasna oblika.

Riječ je o naglasnim promjenama:

1. prefigiranih oblika glagola na *-jeti, -ati, -iti*
2. glagola na *-avljati*
3. nekih imenica na *-ka*
4. nekih imenica na *-ik*.

2.2.1. Prefigirani oblici glagola na *-jeti, -ati, -iti*. Umjesto kodificiranog naglasaka *polètjeti, polètìm*, u hrvatskoj se uporabnoj normi ostvaruje naglasak *polètjeti, pòletìm* (i tako u glagola *prešùljjeti, prešùtìm / prešùtìm, zadržati, zadržìm / zadržìm, zašùštati, zašùštìm / zašùštìm, iscùriti, iscùrìm / iscùrìm*). Istraživanja su pokazala da takvo naglašavanje (*pòletìm, prešùtìm, zadržìm* itd.) ima uporište u ikavskim zapadnonovoštokavskim govorima, zatim u naglasnom uzorku *lòmiti, lòmìm - polòmiti, pòlomìm*, kao i u zanemarivanju morfološke i naglasne opreke u prijelaznih / neprijelaznih parova na *-iti, / -jeti* (*pocrvènjjeti, pocrvènjìm / pocrvènjiti, pocrvènjìm; poskùpjjeti, poskùpjìm / poskùpjiti, poskùpjìm*) u korist oblika na *-iti*. Hrvatska je uporabna norma, osobito u jezično educiranih govoritelja, prihvatila oblike na *-jeti*, ali je zadržala naglasak svojstven zapadnoj novoštokavštini, a nametnuti naglasni propis nije prihvatila (Škavić, 1993).

2.2.2. Glagoli na *-avljati*. Glagoli na *-avljati* nastaju imperfektivizacijom nekih glagola IV. vrste kojima osnova završava na *v*, i uglavnom su prefigirani. U priručnoj se literaturi naglasno ostvaruju po dvama uzorcima:

a) *dòbavljati, dòbavljãm* (<*dòbaviti, dòbavìm*)

b) *obnàvljati, obnàvljãm* (<*obnòviti, obnòvìm*).

Međutim, u jezičnoj je praksi u procesu pojednostavnjivanja provedeno naglasno izjednačivanje u korist naglasnog uzorka *obnàvljati, obnàvljãm*, što potvrđuju i naši ispitanici: npr. od 82 studenta fonetike i glume, 59 ih naglašava *dòbavljati*, a 23 *dòbavljati*, isto tako za *dòstàvljati* (59) i *dòstavljati* (23) (to nam je najveći rezultat u korist *dòbavljati* i *dòstavljati*), *odzdràvljati* 70, a samo 17 *òdzdravljati* itd. Sve su odluke bez kolebanja bile za kontrolne naglasne uzorke glagola *obnàvljati, odjàvljati, ponàvljati, prinàvljati*, koji mogu imati samo jedan naglasni oblik (Tablica 1).

A kad ta ispitivanja potkrijepimo Mažuranićevom *Slovnícom Hrvatskom* iz 1859., gdje se ovi glagoli ostvaruju samo kao *-àvljati*, čakavskim i kajkavskim naglascima (*upròvjät, pozdràvja, ostàvläjo*), i sve to potvrdimo ruskim naglasnim uzorkom *dòbavljät', nastavljät', pozdravljät', upravljät'*, možemo zaključiti: naglašavanje po jednom naglasnom uzorku (*obnàvljati, obnàvljãm*) sustavno je i većinsko, dok je po dvama - manjinsko i rubno (Škavić, 1996).

Tablica 1. Broj odluka za naglasne oblike glagola na *-avljati* (N=82)

Table 1. Number of decisions for accent forms of verbs ending in *-avljati* (N=82)

dobavljati	59	dòbavljati	23
dostavljati	59	dòstavljati	23
ispravljati	59	ìspravljati	23
izbavljati	69	ìzbavljati	13
nabavljati	67	nàbavljati	15
nastavljati	68	nàstavljati	14
obavljati	69	òbavljati	13
odzdravljati	70	òdzdravljati	12
pozdravljati	61	pòzdravljati	19
predstavljati	67	přèdstavljati	15
prepolavljati	79	přepòlavljati	3
pristavljati	67	přistavljati	15
proslavljati	66	přòslavljati	16
raspravljati	66	ràspravljati	16
sastavljati	69	sàstavljati	13
upravljati	70	ùpravljati	12
zlostavljati	61	złòstavljati	21
obnavljati	82	òbnavljati	0
odjavljati	82	òdjavljati	0
ponavljati	82	pònavljati	0
prinavljati	82	přinavljati	0

Tablica 1. Broj odluka za naglasne oblike nekih imenica na *-ka*

Table 2. Number of decisions for accent forms of some nouns ending in *-ka*

Amerikánka	69	Amerikánka	13
Belgijánka	74	Belgijánka	8
frizérka (i frizérka)	65	frizérka	17
grandománka (i -ánka)	69	grandománka	13
intelektuálka (i -álka)	74	intelektuálka	8
kleptománka	63	kleptománka	19
Mediteránka	73	Mediteránka	9
megalománka (i -ánka)	69	megalománka	13
pospánka	72	pòspánka	10
puritánka	68	puritánka	14
vegeterijánka	67	vegeterijánka	15

2.2.3. Neke imenice na *-ka*. I kod nekih imenica na *-ka* supostoje dva naglašavanja: *intelektuálka* ~ *intelektuálka*. Naši se ispitanici (N = 82) odlučuju u velikome broju za naglasak *intelektuálka*, kažemo u velikome broju, jer se mnogi od njih kolebaju unutar svojeg naglasnog sustava, zbog toga što su neke naglaske imali u svojem polaznom naglašavanju, a neke su naučili: *tramvájka*, *konduktérka* (npr. dolaskom u urbanu sredinu koja djeluje dvojako - učimo ih da su naglasci *intelektuálka*, *Amerikánka*, a u uporabnoj normi *rabimo* naglaske *intelektuálka*, *Amerikánka*). Treba napomenuti da bi dio ispitanika *naglasio* *intelektuálka*, ali su se kod izbora između *prve* (*intelektuálka*) ili druge varijante (*intelektuálka*) priklonili drugom naglasnom obliku (Tablica 2)

U Babićevoj su *Tvorbi riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Babić 1986, 1991) imenice na *-ka* sustavno obrađene i obilježene naglascima: "Izvedenice većinom imaju nominativni naglasak osnovne imenice, a slog je ispred završnog poluotvornog suglasnika dug: administrator - administratorka, amater, amatera - amaterka ..." (Babić, 1986:239), a izvedenice s nepostojanim *a* ostvaruju naglasni uzorak

intelektuālac - intelektuāalka..., s napomenom da se "javlja i naglasak osnovne imenice: intelektuāalka..." (Babić, 1991:256).

Naši ispitanici u oba slučaja naglaske ostvaruju na slogu ispred nastavka *-ka*, i to kao dugouzlazne (intelektuāalka, megalomānka), a kao što je rečeno, neki ispitanici iz sjeverozapadne Hrvatske kao dugosilazne (intelektuāalka, megalomānka). Oni ostvaruju naglasak u imenica ženskoga roda na *-ka* po osnovnom naglasku riječi, a to je "akcent onih oblika u kojim nema posebnih uvjeta koji bi izazvali neku promjenu" (Babić, 1991). A tu nam je najpouzdaniji genitiv jednine. Prema tome: *amāter, amātera > amāterka, frizer, frizera > frizerka, grandoman, grandomāna > grandomānka, megaloman, megalomāna > megalomānka; Belgijanac, Belgijanca > Belgijanka, pospanac, pospanca > pospanka, a ne amaterka, frizerka, grandomanka, megalomanka, Belgijanka, pospanka.*

Tako i od glagola: prema infinitivu *servirati, sortirati, trenirati* ostvarujemo naglaske *servirka, sortirka, trenirka*, a ne *servirka, sortirka, trenirka*, kako propisuje kodificirana norma.

Izvedenice tipa *administrātorika, ambasādorika*, iako je zapravo hrvatska tvorba s pomoću sufiksa *-ica*, naši ispitanici ostvaruju s dugosilaznim naglaskom: *administrātorika, ambasādorika*. Kao što je rečeno, silazni se naglasak javlja u nekih ispitanika i u ostalih izvedenica (*frizerka, megalomānka*), ali je zanemariv.

2.2.4. Imenice na *-ik*. Imenice na *-ik* naglasno se ostvaruju po različitim uzorcima. Nas zanimaju one koje naglaske ostvaruju po dvama uzorcima: *dūžnik ~ dūžnik, jelovnik ~ jelovnik, molitvenik ~ molitvenik*.

Neke su od njih već i prije, u nekoliko skupina, napuštale kodificirani naglasak:

a) *činovnik, govornik, poslanik i stanovnik*, u Vuk-Daničićevoj kodificiranoj normi, hrvatski govornici ostvarivali su kao *činovnik, govornik, poslanik i stanovnik*, što je i ušlo u novije priručnike.

b) imenice na *-onik*, koje je nastalo od *-lnik*: *umivaonik (umivālnik), svjetionik (svjetilnik), gorionik (gorilnik), hladionik (hladilnik), kadiionik (kadilnik), sudionik (sudjelnik) itd.*, također se naglasno ostvaruju kao *umivaonik, svjetionik, gorionik, hladionik, kadiionik, sudionik...*

Takav su naglasni uzorak preuzele i mnoge druge imenice: *dūžnik / dūžnik (dužnika), jādnik / jādnik, -ika, duhovnik / duhovnik, grbovnik / grbovnik, gromovnik / gromovnik, kopljanik / kopljanik, poslovnik / poslovnik, prognanik / prognanik, redovnik / redovnik, sokovnik / sokovnik, svccenik / sveccenik, sugovornik / sugovornik, troškovnik / troškovnik itd.*

Naši se ispitanici opredjeljuju za naglasni uzorak *jelovnik, jelovnika*. Na pitanje zašto, možemo odgovoriti: "Primjeri pokazuju da su u prošlosti trosložne imenice imale naglasak kao *branjenik, hranjenik*" (Babić, 1986), a tako i dvosložne. Osim toga, ne smijemo zaobići ni snažan utjecaj većinskog kajkavskog naglašavanja *-ik* (*jelovnik, molitvenik*), pa je prema tome bolje *jelovnik* itd.

3. ZAKLJUČAK

Nadamo se da je ovaj osvrt pokazao kako ne uvodimo naglasne inovacije, nego dokazujemo da trajna uporaba ovih naglasnih uzoraka dokazuje da su upravo oni dio hrvatskoga naglasnog sustava, koji po njima potvrđuje svoju samosvojnost. Prema tomu, oni nisu dublete na drugome mjestu, nego su prvi i jedini izbor hrvatske naglasne norme, a oni naglasci koji su do sada bili na prvome mjestu, postaju drugi naglasni lik - i rubni su.

REFERENCIJE

- Babić, S.** (1986). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku (nacrt za gramatiku)*. Zagreb: JAZU - Globus.
- Babić, S.** (1991). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: HAZU i Globus.
- Benešić, J.** (1949). *Hrvatsko - poljski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
- Broz i Iveković** (1901). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Dayre, J., Deanović, M. i Maixner, R.** (1960). *Hrvatskosrpsko - francuski rječnik*. 2. dopunjeno izdanje. Zagreb: Novinarsko izdavačko poduzeće.
- Mažuranić, A.** (1859). *Slovnica Hrvatska*. Zagreb.
- Skok, P.** (1971). *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika. I-III*. Zagreb: JAZU.
- Škarić, I., Babić, Z., Škavić, Đ. i Varošanec, G.** (1987). Silazni naglasni na nepočetnim slogovima riječi. *Govor IV*, 2, 139-152.
- Škavić, Đ.** (1993). Naglasne promjene prefigiranih oblika glagola na -jti, -ati, -iti. *Govor X*, 1, 39-50.
- Škavić, Đ.** (1996). Naglasni glagola na -avljati. *Jezik* 43, 4, 139-142.
-

Đurđa Škavić
Academy of Dramatic Arts, Zagreb
Croatia

Gordana Varošaneć-Škarić
Faculty of Philosophy, Zagreb
Croatia

SOME CHARACTERISTICS OF CROATIAN ACCENT SYSTEM

SUMMARY

Croatian neo-Štokavian accent system is based on Ikavian west Štokavian variants, with clear influences of Čakavian and Kajkavian accent systems. Since of all segments of a particular language accent system is the least prone to change, it was studied why some word groups exhibit fluctuation between the norm (that is still based on the accent system established by Vuk and Daničić) and actual use. The issue addressed was the alternate accent pattern of words in some accent changes:

1. prefixed verbs ending in -jeti, -ati, -iti (*prešutjeti, prešutim - prešutim; zadržati - zadržim - zadržim; polčjeti, polčim - poletim; iscūriti, iscūr im - iscūr im*);

2. verbs ending in -avljati (*dostavljati - dostavljati; pozdravljati - pozdravljati; predstavljati - predstavljati; raspravljati - raspravljati*);

3. some nouns ending in -ka (*intelektuālka -intelektuālka; frizērka - frizērka; grandomānka - grandomānka; Belgijānka - Belgijānka*); and

4. some nouns ending in -ik (*ječōvnik - jelōvnik; molitvenik - molitvenik; prognānik - prognānik*).

Some studies have shown that accent patterns that are prevalent in usage (*zadržim, polčim, raspravljati, intelektuālka, jelōvnik*) should be preferably codified as norm as well.

Old Croatian manuals before Daničić (e.g. Antun Mažuranić) and present-day speakers indicate stable accentuation. This is confirmed in the descriptions of western neo-Štokavian variants and is based on Kajkavian and Čakavian variants as well. There is evidence that many accent dualities, listed as doublets in the second place in the general neo-Štokavian standard accent system, are in fact characteristic exclusively of the Croatian accent system and should be the only choice in the Croatian accent norm.

Key words: accent system, accentuation, Croatian language